

JONKER SLAGZWAARD

Sterker dan hij was er geen, noch in het dorp, noch in de contreien rondom. Hij was een echte bullebak van een vent en wanneer hij door 't dorp ging met z'n dreunende soldeniersstap en rinkelende degen, zagen de dorpers hem na en lachten zooals boeren slechts lachen wanneer zij iets zien dat zij niet verklaren kunnen en dat nochtans geen wonder is.

Die vreemde... ah! als ge hem zaagt, pronkend in z'n wammes van vreemde snit en met z'n hoogbepluimde hoed, stappend of heel de wereld zijne was en hij de hooge heeren in 's Hage kon bevelen, dan wist ge niet recht wat ge voor u had..... een gek of een groot heer. Ongetwijfeld was de vreemdeling geen gewoon mensch; z'n kant-gelubde kraag en goudleeren bandelier zegden u dat hij meer was dan een boer, z'n stap en slingerende degen zegden daarbij dat hij soldaat was, een kranig officier, die meer dan eenmaal de vendels der Provinciën had aangevoerd.

Plotseling was hij opgedoken in het rustige voortglidende dorpsleven en op slag waren alle praatjes, alle geruchten en vermoedens op hem samen getrokken en menig oud wijfke dacht zich de sluwe hersenen bot over wie en wat de vreemde sinjeur eigenlijk wel was.

Op een goeden avond had de schout hem meegebracht toen hij als naar gewoonte een uurtje kwam buurten en hij had den vreemde overal minzaam voorgesteld, een onbekende naam genoemd en de vreemde had daarbij gebogen en z'n lach doen dreunen onder de lage balken-zoldering der boeren-behuizingen en had de deernen het hoofd op hol gebracht met schoone verhalen even onwaarachtig als dartel van leut...

En dit was dan het raadselachtige in den vreemde: z'n wammes was fraai en zilver-bestikt, doch hij droeg steeds dezelfde. Hij noodde zich bij ieder-één, maar noodde niemand bij zich. Wel had de schout, de schepenen, heemraden en andere notabelen ten zijnent genoodigd om de behouden thuiskomst van den vreemde feestelijk te vieren, doch niemand werd gewaar wat hij eigenlijk was, zwager, neef, vriend of kennis zonder diepere betekenis. Hij woonde bij den schout op den Schoutenhof, maar wat daarvan te zeggen?

De vreemdeling bejegende ieder heusch, boog, lachte tot de borden op de schouw rinkelde en vertelde verhalen waardoor de gasten rilden en hun het haar steil recht ging staan van ontzetting. Op zulke avonden waagden de boeren zich voor geen goud of goed alleen in de deemster, bang den gruwelijken helle-vorst in z'n statie-mantel van scharlaken, bloed-omzoomde vlammen te zullen ontmoeten, omwolkt van sulfer-damp.....

Of de vreemde vertelde van vele dingen die daar voorvielen in de wijde wereld rondom het vergeten gewest, dat storeloos sliep tusschen het water van de meren. Hij verhaalde van zoovele duive'rijen, van de schattegravers en van lieden, die met een zwarte kattenkop wel wisten om te gaan en zich deswegen onzichtbaar maakten..... En zegde dan,

dat Satan ter zijner tijd die lieden ongetwijfeld wel zou weten te vinden.....! Ja, hij sprak van nóg wonderlijker dingen, zoo van het tinctura universalis en de steen der wijzen en wel zóó dat menig-één het verstand daarbij stilstond en zegde, dat ook hij den duivel in zich had. Hij had gezien hoe de blinde heidenen hun goden dienden en vertelde van den vermaarden Arthaban. Hoe die in Regensburg z'n nek gebroken had, toen hij als zijn meester, den duivel, onder vuur en bliksem van het gouden kruis der kerk naar beneden wilde vliegen.....

Dan weer deed hij wilde soldaten-verhalen, historie's van bloed en liefde, waarbij de deernen de oogen toeknepen en huiverden, deels van angst en deels van genot. Of hij floot soldaten-voozekes, simpele wijsjes vol muziek, die het bloed onstuimig deden bruisen in jonge lijven en de tamme slempavondjes herschiepen tot zwijmel-zatte, bacchanalische festijnen, waarbij het hart klopte of het springen moest en de oogen schitterden van innerlijk vuur.

Hij was het die de kermis opjoeg tot een dolle jacht, hij was het die drie, vier man bebloede koppen sloeg, hij was het die de meisjes kuste als gold er geen fatsoen, hij was het... altijd en in alles.

En soms..... soms zat hij stil, zwijgend, doof, de oogen tot spleten geknepen, waarachter een doffe blik broeide. Dan was het of de lampen verduisterden en het bier verschaalde, dan werd het luidruchtigste gesprek tot een gefluister als was men in het huis van een doode. Dan stond een schaduw gebogen over de tafel, een schaduw groot en ontzaggelijk, tastbaar nabij..... Dan schrok men bevend terug..... dan stierf de lach en waarde er

Hij was een echte bullebak van een kerel . . .

„En nog was Nele geen volle maand getrouwd of de Wilgenhoeve brandde af.”

schrik..... dan zat de vreemde vereenzaamd en bijna gemeden als ware hij de Booze zelf.

Maar toch..... hij was een groot man, die anderen tot zich trok gelijk vlinders fladderen om het licht. Hij was groot, vreemd, bemind en verafschuwd.....

En de meisjes droomden van hem.

II

Het was niet Geerte Hossaert, noch Janne van Nes, zelfs niet één der freule's van der Sprankhuysen, noch..... neen, het was Nele van den Bartel-boer. De kleine, tengere Nele met haar lomp-grote handen en ronde rug.

Maar Nele was ook de rijkste erfdochter in heel de omtrek. Van wie was de Hooge-hoeve, het Donkere Bosch en de Wilgen-hoeve? Van wie waren de weiden, die zich voortstuwden van de Demerweg tot heel aan de einder? Van wie was het roodbonte vee, dat allerwege in de polder graasde? Van wie de gebeeldhouwde kast met vele, vele zware buidels zilveren daalders en nog wichtiger gouden ridders?

Wel had de Bartel-boer recht en reden z'n voeten stevig neer te zetten op de aarde, want dat alles was van hem. Hij was zoo rijk als het water diep; hij ging dan ook als een koning door zijn velden en vaker nog als een slaaf, zwoegend als een verdoemde onder de last van z'n bezit.....

En Nele was zijn eenig kind.

De laster siste, dat de vreemde niet Nele nam, maar Nele's geld en Nele op de koop toe. Een warm plaatsje had de vreemde zich gezocht, een gouden bed zich gespreid. Zij fluisterde nog meer.. de Bartel-boer zou eerst zijn ruige kop niet hebben willen buigen, tot Nele hem voor een voldongen feit stelde. Toestemmen of schande..... Maar de waarheid was het niet.

De waarheid was, dat Nele den ouden boer het ruige haar had glad gestreken en aanhield tot de oude er met een vloek in berustte.

Want de oude Bartel-boer schuwde den vreemde.

Die zou heerschen als zijn zoon op zijn hoeven, zijn weiden, zijn grond? Zo'n pralende dagdief, die

rondliep in een zilver-bestikt wammes en met een rinkelende degen op zij, terwijl hij nog niet eens de mest kon kruien op de vaalt? Oh, het stak hem zoo diep in z'n stugge boeren-trots, dat het juist die en dié alleen moest zijn. Dagen sprak hij geen woord, regeerde zwijgend..... En al brulde de woede in z'n schonkig lijf, hij wist zich verslagen. Had Nele hem niet gevraagd, de groene oogen wonderlijk sterk in diepe glans: „Wilt u mij dan niet getrouwd zien, vader?”

Natuurlijk wilde hij dat, hij had haar toch niet voor oude vrijster groot gebracht? Maar hij had gedacht aan een jongen, sterken boer, sterk als hij zelf, rijk als hij zelf. Opdat het geslacht der Bartel-boeren nog meer in aanzien zou geraken. Maar niets daarvan..... hij zou bij het huwelijk van Nele het bestuur van de hoeven niet aan jonge handen kunnen overdragen. Zijn vader had dat kunnen doen, zijn grootvader, zijn over-grootvader en alle boeren van zijn geslacht. Maar hij niet.....En wanneer hij het moede hoofd neerleggen en sterven zou, wie moest er dan zorgen voor de Hooge-hoeve wie voor het Donkere Bosch en de Wilgen-hoeve? Wie voor de weiden en het kostelijk vee? En wie voor de blanke en gele schijven in de eiken kast, opdat zij wel meer werden maar niet verminderden? Wie?

In de zomer van den jare 1709 trouwde Nele.

Nijd ging door het dorp, ging over de boeren-erven, schreed door de tuinen der welgestelden en klopte aan de groezelige deur der daglooners-woning.

En nog was Nele geen volle maand getrouwd of de Wilgen-hoeve brandde af.

Maar de vreemde lachte, liet z'n ponjaard rinkelend, droeg z'n wambuizen van vreemde snit, nu rijkelijker versierd dan ooit tevoren en Nele lachte en zong, schreed als hij trotsch-rechtop over de hoeve, sprak neerbuigend-vriendelijk tot de minderen en fier tot de meerderen..... dwaas-gelukkig in de roes van haar liefde. Buiten de wel-gesloten tuin der Provinciën woedde de krijg, waarde de honger, spookte de dood... maar Nele wist het niet. De veepest doodde meer dan de halve veestapel van den Bartel-boer, maar Nele zag het niet. De hagel vernielde een deel van de oogst..... het ongeluk kwam slag op slag en liet niet af.

En toen is het gebeurd.....

Toen op een dag, dat het water van weerszijden stormde op de kusten en het regende of er gaten in het uitspansel waren, stonden dijkgraaf en heemraden rond de tafel van den schout en bespraken in vliegende haast de noodzakelijkste maatregelen voor versterking van de dijken. De waterwolf gromde schuim-overspat en vrat aan het land, ernst lag er op hun gezichten, nood was er in hun stemmen, het alarm-geklep van de klokken drong tot in de kamer.....

Dien morgen betrad de vreemde de Schouten-hof door de breede, vergulde poort en de boeren zagen hem komen. Er viel een zwijgen, hun gedachten warden hulpeloos..... daar kwam hij, de vreemde die zich aan den duivel had verkocht. Hij kwam om te zeggen, dat de dijken zouden bezwijken, de landen overstroomden en het vee verdrinken, want het

ongeluk volgde hem immers op de voet? Zij waren niet blind zooals anderen. Hij was gekomen bij den Bartel-boer en zij allen wisten wat er daarna was gebeurd... Hij kwam in z'n wammes van vreemde snit en rinkelende degen en zij wachtten, wachtten ademloos..... wachtten als op een wonder.

Trots was de gang van den vreemde, soepel van lijf en leden. Tot hij struikelde en viel... Z'n trotsbepluimde hoed rolde wel tien pas ver door slijk en afgevallen bladeren en toen hij weer opstond was de ban gebroken. Niemand lachte, allen keken, keken naar den vreemde en meer nog naar het sierlijke gevest van een degen met tien duimen staal van de afgebroken kling.....

Wie toen sprak wist men niet, maar een stem hoog en koel zegde een woord, een naam. Een naam vol honende spot, striemender dan de neerbuigende vriendelijkheid, die de vreemde altijd tegenover hem had voorgewend: „Jonker Slagzwaard!”

En zij wachtten stil tot hij komen zou.

Niemand bewoog, niemand sprak, maar een honende minachting scheen uit hen op te varen toen Jonker Slagzwaard binnentrad. Hij voelde de kille vijandigheid en voor het eerst ontbrak het hem aan hoofdsche zwier en stond hij verlegen, onzeker en beschroomd. En weer sprak die stem en zegde die naam, die heerlijke en zoo doemwaardige naam: „Jonker Slagzwaard!”

De vreemde luisterde, bewoog de mond alsof hij wilde spreken en verdween. Vluchtte voor de felle spot, die uit aller oogen hem tegen blonk, vluchtte als een bloode zwakkeling...

En zij lachten, lachten tot het bloed rood en zwaar door hun koppen bonkte en hun lijven amechtig hingen op de tafelrand. Lachten terwijl de klepende klokken hun bronzen kreten stuwden door wild-jagende lucht...

Toch vergingen die dag hoeven noch dorpen en geviel het dat de dijkgraaf schrijven kon „dat de dijcken ende de weerinhgen behouden wierden door de genade Gods...”

Want de macht van den Booze werd gebroken, niet langer schreed het ongeluk Jonker Slagzwaard achterna. Wel verachting en spot, die overal kwamen waar hij ging, hem volgden waar hij zich wendde...

Zij kwamen op de hoeve van den Bartel-boer en de oude was bevend naar Nele heen gesloft en had het haar verweten. Maar zij bleef zichzelf gelijk en zegde kalm: „Ik ben getrouwd vader!”

De oude spooog met bittere verachting z'n woede uit: „Getrouwd... getrouwd? Ja, den duivel heb je getrouwd...!”

„Hij is mijn man...”

„Mijn man...?” de oude vreesde te zullen bersten. „Pas goed op hem..... dan kunt ge met hem branden...”

Maar Jonker Slagzwaard ging met dreunende stap door het dorp en droeg z'n wammes van vreemde snit en rinkelende degen. In gezelschap verscheen hij niet meer, alleen of met een paar ruwe kornuiten zwierf hij door de polder, ongeschonden door het geboefte dat 's nachts op roof

uitgaat en het nog meer te mijden gespuis, dat zelfs in de hel geen vergetelheid ontwaart en 's nachts opstaat uit de graven en in eeuwige rusteloosheid omdooft op aarde.

III

Nog dezelfde herfst, aan het begin van de winter, kwamen er nieuwe geruchten. Bijna was men vergeten, dat er oorlog was, ten ware de één of andere koopman zoo nu en dan wat schade leed. Maar wat wist men daarvan op het land?

Toen keerde Gijsbert Kasperszn naar huis en het dorp was vol wilde geruchten.

En geen wonder... was Gijsbert niet getrokken met de Hollandsche vende's? Had hij niet de slag van Ramilies, die van Oudeaarden en tenleste die van Malplaquet meegemaakt? Had hij niet gezien hoe Marlborough zich uit een dreigend gevaar wist te redden, toen hij onverwachts stootte op een troep Franschen? Had hij niet in Fransche gevangenschap verkeerd en was hij niet op het nippertje ontvlucht?

En toch, hoe bont en avontuurlijk dat ook was, het was weinig bij wat Gijsbert wist te zeggen over Jonker Slagzwaard. De eerste maal dat Gijsbert hem zag, was hij verwonderd blijven staan en had de oogen open gesperd of hij vreesde hen niet te mogen betrouwen. Maar hij was het, hij zou hem onder al de duizenden van de verbonden legers hebben herkend.

„Is die al lang hier?” vraagde hij met een korte hoofdbeweging in de richting van den vreemde.

„Hoe, kent ge hem?” verrast, nieuwsgierig had men Gijsbert aangezien.

„Of ik hem ken? Bijlo, zou ik den duivel niet kennen?”

Toen waren de lachende gezichten verstrakt, balden de vuisten zich grimmig om de gloeiende pijpekop en bliezen zij groote rookwolken naar de zwart-besmookte zoldering. En in de dreigende stilte, die de gelagkamer vulde, vertelde er één wat schuchter en verlegen met langzaam-strakke stem hoe Jonker Slagzwaard eenmaal in het dorp verschenen was en zich genesteld had in een warm nest, hoe er ziekte en ongeluk was gevolgd op z'n komst op het goed van den Bartel-boer. En wat er gebeurd was nauwelijks twee maanden geleden, toen het razende water aan de kruin der dijken stond.

Gijsbert had geknikt en al die vermoedens bevestigd.

„Hij is er één die het met den duivel houdt...” zegde hij en z'n zware stem dreunde door het lage vertrek. „Maar hij deed nog meer... hij gaf den vijand de rug te zien...”

Een stilte viel, zoo diep en vol, dat men van verre het ruischen der bosschen kon hooren. Jonker Slagzwaard een lafaard? Een pralende dagdief, die zich verstoken had, toen de trommen ten aanval dreunden en de vendels uitrukten ten doodelijken storm? Een vluchteling, die hier rondzwierf in z'n wammes van vreemde snit en met z'n rinkelende degen? Eén die de Hollandsche naam in de oorlog ten schande had gemaakt? Ah, wie had dat ooit kunnen denken...?

't Gerucht ging als een storm door het dorp, vloog van huis tot huis en sloop de Hooge-hoeve binnen lijk booze geesten, die komen gluipen in de speelsche vlammen in de schouw. En nog dezelfde avond, toen de schaduwen grauwden en als vale mantels neerhingen over de verstilde aarde, jouwden en joelden schorre stemmen om de hoeve, nauw hoorbaar boven het woedende gebas der honden.

Zoo Jonker Slagzwaard dien avond naar huis gekomen was, hij zou de darrie der slooten van zeer nabij geroken hebben..... Maar Jonker Slagzwaard kwam niet naar huis en rende met groote, gejaagde stappen over de eenlijke wegen. Ha, hij moest hem zwijgen leeren..... wat had een gemeen soldaat zich te bemoeien met zijn aangelegenheden? Zijn degen was goed en scherp, beter dan die gebroken kling, die hij gewoonlijk met zich droeg uit afschuw van een wapen. Maar deze, ha, ze was lang en scherp, maar lang vooral..... Een lafaard, ja..... maar zelfs een lafaard kan gevaarlijk zijn!

Het was laat in de avond toen zij elkander ontmoetten.

Jonker Slagzwaard was koel-beraden, Gijsbert moe van 't vele drinken en opsnijden. Maar hij was nuchter genoeg om de schaduw te herkennen, die hem staande hield en hem dreigend het staal onder de oogen liet flikkeren en toesnauwde: „Het is scherp en ongeduldig.....”

„Het is goed, Jonker Slagzwaard!” spotlachte de soldaat en wierp zich als ontzind naar voren, de knuppel in de vuist geklemd. Zwijgend streden ze,

En daar zat zij dan aan het venster, het magere lichaam voorover gebogen . . .

tot Gijsbert wankelde en viel. Hij vraagde niets, noch slaakte een kreet om het vege leven, maar sloot alleen de oogen. En toen is het gebeurd, dat er van de kling, die Jonker Slagzwaard stoot-bereid op de borst van z'n tegenstander gericht hield, een blanke schijn vloeide, die Gijsbert overdekte lijk een schild.

Zij waren roerloos, lange tijd.

Tot Jonker Slagzwaard de degen neerwierp en vluchtte als een verloren man.

Dien avond wachtten Nele en de oude op de komst van Jonker Slagzwaard. De oude zat weggedoken in de groote eikenhouten stoel, waarin zijn vader en groot-vader gezeten hadden. Eeuwen stonden om hem heen, roerloos en verborgen in de schaduw buiten de rossige vlammen-schijn van de heerd. En de oude wilde hen niet zien.....

Dat men had durven joelen en dreigend de vuisten opsteken naar het oude dak van de hoeve, ach, dat raakte hem niet. Maar dat men de hekken verbroken had en in koelen bloede een schuur in brand gestoken, dat was iets anders. Daarmee wreekte men op hem iets, waaraan hij geen deel had en erger nog dan dat was de openlijke aantijging van verraad tegen hem uitgekreten.....

En zij zaten bij het flakkerende vuur, dat langzaam doofde en verglom. De Schwarzwalder riep met tinkelend, luchtig gespeel en donker-galmende slagen de uren af. Zij hoorden het niet, zij hoorden niets..... tot een deur fel dichtsloeg. Voetstappen dreunden naderbij, zacht zong het rinkelen van een degen daar boven uit.

En in de schemer, die de stervende vlammen spreidden in het grote vertrek en meer de omtrekken der voorwerpen lieten raden dan dat men hen kon zien, stond Jonker Slagzwaard stil in de deur-opening en wachtte.

Tot eindelijk de oude het hoofd ophief en met een blik, die z'n oogen deed fonkelen in de duisternis hem toesnauwde: „Het zou goed zijn als je ging.....”

Jonker Slagzwaard antwoordde niet, geen woord. „Het zou goed zijn als je ging.....” zegde toen ook Nele.

Jonker Slagzwaard deed een paar pas naar voren en bleef weer staan. Toen wendde hij zich af, maar eer hij de deur genaderd was, zegde hij: „Ik kom terug, Nele, ik kom terug!”

Toen trad hij ten deure uit, in z'n wammes van vreemde snit en met z'n rinkelende degen. En Nele zegde, niet zeer luid doch goed verstaanbaar: „Vergeet nooit, dat ik op je wacht!”

IV

De jaren gleden ongemerkt weg.

En er bleef niets van in de herinnering achter, dan een enkel feit in de geschiedenis der volken. Nietigheidjes, hoe groot ook naar de schijn. De vrede van Utrecht beëindigde tenslotte de Successie-oorlog en de zon der wereld, Lodewijk XIV verloor tot zijn uiterste verbazing maar weinig stralen, terwijl men vreesde dat zij voorgoed zou dooven. Andere oorlogen werden voorbereid of braken uit.

En onder het tumult van steeds weer botsende

krachten zonken de Provinciën weg in een steeds dieper wordende slaap, die zich aarzelend nog en geremd herkennen deed als de slaap van de dood. Merkbaar was dat in de steden, minder op het land. Daar vloeiden de dagen als een klare beek in Gods ondoordenkbare eeuwigheid en lieten spoor noch teeken na, tenzij in de eeuwig-onrustige harten der menschen. Goede jaren, slechte jaren, rijkdom, armoede..... de weegschaal schommelde zonder ooit tot rust te komen.

En temidden van die bedrijvigheid legde de oude Bartel-boer het hoofd neer en stierf in den jare 1714.

Nele bestierde van toen af aan de hoeven, ging over het vee, bewaarde de gele en zilveren schijven in de kast en handelde als een man. En naarmate de jaren vergingen, werd haar rug krommer, haar gang zekerder, haar wangen taniger. Maar zij handelde als een man en de hoeven van den Bartel-boer lagen vast in haar handen.

Tien jaar.....

Nele kocht land en vee, de rijkdom van de Bartel-hoeven reikte aan het legendarische, de voorspoed tot het ongelooflijke. De veepest kwam nog eens als een donkere vloed, maar zij ging de Bartel-hoeven voorbij. De zwarte pokken wetten de zeis van de dood, maar op de Bartelhoeven viel halm noch aar. Het water kwam, Gods goedheid schutte kennelijk de hoeven.....

En Nele werd gedurig krommer, gedurig ouder,

haar stem verroestte en beefde met krasserig geluid, haar handen verschrompelden en kregen steeds meer de wreede vorm van haviks-klauwen. Maar de gouden rijders en zilveren daalders hoopen zich steeds weer op.....

En toch.....

Twintig jaar had Nele gewacht, toen men zegde dat ze simpel werd. Maar dat was niet zoo, zij zag alleen maar dingen, die anderen niet konden zien, omdat geen van hen zoo had verlangd als zij. Doch hoe dit ware, een verre neef kwam en nam Nele het bestuur der hoeven uit de krom-klauwige handen en zijzelve werd verbannen naar het kleine opkamertje.

En daar zat zij dan aan het venster, het magere lichaam voorover-gebogen of stond aan de poort, bewegingloos, wachtend.....

Tot men haar vond voor het venster, dood.....

's Avonds als de zon daalt en haar licht valt door de kleine ruitjes op het Westen, dan flikkert het staal van de degen en vloeit er een lichte schijn van de kling op het donkere eikenhout van de wand.

Misschien is het verhaal van Jonker Slagzwaard maar een verzinsel, maar soms..... soms als het verhaal weer wordt gedaan aan iemand die het nog niet kende, dan schijnt het wapen te beven als werd het beroerd door een vaardige hand.

J. OTTO

GOUD, WIEROOK EN MIRRE

„Kind, neem ons goud. Het bracht ons boze lust,
demonisch is de macht van zijn geflonker,
ons drijft de nijd, wij zijn beroofd van rust,
sinds wij dit noodlot dolven uit het donker.

En wierook, rein aroom, die wij devoot
branden voor òns in overmoed verheven,
maar grauwte zijn gloed, dan vlamt weer op de nood
van heel dit arm, aan d'aard verloren leven.

En mirre, bittere balsem, door wier kracht
het dode lichaam levens schijn kan dragen,
maar wie helpt onze ziel! geen mensenmacht
kan ooit het leven uit de dood doen dagen.”

Zo spraken zij, en 't wonder werd gezien:
Hij nam hun zonden als begeerde gaven.....
Licht was hun loop, toen zij als vrije liën
zich langs een andre weg naar huis begaven.

B. A. SCHOTEL